

## บทที่ ๕

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา ในการพัฒนานักเรียนโรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งได้ใช้ค่าสถิติความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และได้จัดลำดับหัวข้อศึกษาดังต่อไปนี้

#### ๕.๑ สรุปผลการวิจัย

##### ๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

##### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

#### ๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน ๑๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖๐ รองลงมาเป็นชาย จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๔๐ มีอายุ ๑๓ – ๑๕ ปี จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙๐ รองลงมาอายุ ๑๐ – ๑๒ ปี จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๐ และน้อยสุดมีอายุ ๗ – ๘ ปี จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๐๐ ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙๐ รองลงมาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๐ และน้อยสุดชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๐๐ สถานภาพทางครอบครัวอาศัยอยู่กับมารดาบิดา จำนวน ๑๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๑๐ รองลงมาอาศัยอยู่กับมารดา จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓๐ อาศัยอยู่กับญาติ จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๑๐ และน้อยสุดอาศัยอยู่กับบิดา จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๕๐ อาชีพของบิดามารดารับราชการ จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๑๐ รองลงมาลูกจ้าง จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓๐ ค้าขาย จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑๐ และน้อยสุดทำนา – ทำไร่ จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๙๐

**๕.๑.๒ ผลการศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้**

**๑) ด้านศีล การประพฤติตน** โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่าโรงเรียนได้รณรงค์การใช้วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดโกหกหรือพูดคำหยาบในเวลาปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด ๔.๘๕ รองลงมาข้อว่าโรงเรียนได้เล็งเห็นว่าศีลมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๔.๘๕ และข้อว่าโรงเรียนได้มีการรณรงค์เรื่องการลด ละ เลิก อบายมุข เช่น คี๋มสุรา เสพยาเสพติด ๔.๖๓ ส่วนข้อว่าโรงเรียนได้สอนให้รู้จักดำรงชีวิตโดยนำหลักศีลธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติตน มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นน้อยสุด ๔.๑๒

**๒) ด้านสมาธิ การอบรมสั่งสอนศีลธรรม** โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่าโรงเรียนสอนให้นักเรียนเห็นโทษของการขาดสติหรือความมั่นใจต่อการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ๔.๗๖ รองลงมาข้อว่าโรงเรียนได้จัดให้นักเรียนมีการฝึกอบรมจิตใจโดยการนั่งสมาธิอย่างต่อเนื่อง ๔.๖๙ และข้อว่าเมื่อประสบปัญหาต่างๆ นักเรียนสามารถหาแนวทางแก้ไข ได้อย่างสงบโดยใช้สติ ๔.๖๕ ส่วนข้อว่าโรงเรียนเล็งเห็นว่าการใช้สมาธิมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นน้อยสุด ๔.๒๙

**๓) ด้านปัญญา การอบรมสั่งสอนศีลธรรม** โดยรวมอยู่ในระดับมาก ๔.๓๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อว่าโรงเรียนสอนให้นักเรียนแก้ไขปัญหาที่เจอโดยใช้ปัญญา อยู่ในระดับมาก ๔.๔๖ รองลงมาข้อว่าโรงเรียนได้สอนให้นักเรียนใช้หลักเหตุและผล โดยการพิจารณาในการศึกษาและการปฏิบัติหน้าที่ของตน ๔.๔๒ และข้อว่าโรงเรียนได้ให้นักเรียนศึกษาธรรมะหรือปรัชญาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ๔.๓๘ ส่วนข้อว่าโรงเรียนได้ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยการศึกษาและฝึกฝนตนจากคำสอนของพระภิกษุสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นน้อยสุด ๓.๗๘

**๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบการศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดามารดา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้**

**สมมติฐานที่ ๑** พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ จังหวัดสระแก้ว ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในทุกด้าน

**สมมติฐานที่ ๒** พบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านปัญญา ไม่แตกต่างกัน แต่ด้านศีล และด้านสมาธิ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**สมมติฐานที่ ๓** พบว่า นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านปัญญา ไม่แตกต่างกัน แต่ด้านศีล และด้านสมาธิ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**สมมติฐานที่ ๔** พบว่า นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในทุกด้าน

**สมมติฐานที่ ๕** พบว่า นักเรียนที่มีอาชีพของบิดามารดาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนที่มีอาชีพของบิดามารดาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในทุกด้าน

**สรุปได้ว่า** นักเรียน ที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว และอาชีพของบิดามารดา แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

#### ๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

**๑) ด้านศิลป** การร่วมมือกับทางโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนยังไม่เพียงพอ โรงเรียนมีแนวทางให้ปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ โรงเรียนได้มีการรณรงค์เรื่องการลด ละ เลิก อบายมุข เช่น ต้ม เสพยาเสพติด

**ข้อเสนอแนะ** โรงเรียนควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนให้ครอบคลุม โรงเรียนควรสร้างเครือข่ายในการร่วมงานเพื่อพัฒนาปัญญาให้กับนักเรียน โรงเรียนควรมีการรณรงค์เรื่องลด ละ เลิก อบายมุขทุกสิ่งภายในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้นำในโรงเรียน

**๒) ด้านสมาธิ** โรงเรียนยังฝึกฝนให้นักเรียนได้มีกำลังใจมีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมายยังไม่เต็มที่ โรงเรียนมีการฝึกฝนให้นักเรียนศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจและอดทน ยังไม่ดีพอ โรงเรียนขาดการให้มีการฝึกอบรมจิตโดยการนั่งสมาธิอย่างต่อเนื่อง

**ข้อเสนอแนะ** โรงเรียนควรฝึกฝนนักเรียนให้มีกำลังใจที่ส่งผลต่อความมุ่งมั่นต่อการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย โรงเรียนควรฝึกฝนนักเรียนให้มีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจและอดทน โรงเรียนควรมีการฝึกฝนอบรมจิตใจให้กับนักเรียนโดยการให้นั่งสมาธิอย่างต่อเนื่อง

**๓) ด้านปัญญา** โรงเรียนยังขาดการให้ความรู้ด้วยการศึกษาและฝึกฝนตนจากพระภิกษุสามเณรอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนยังขาดการให้นักเรียนศึกษาธรรมะหรือปรัชญาแล้วนำมาพัฒนาใช้ในการดำเนินชีวิต โรงเรียนยังขาดการสอนให้นักเรียนคิดในกระบวนการแก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอนและรอบคอบ

**ข้อเสนอแนะ** โรงเรียนควรให้ความรู้ด้วยการศึกษาและฝึกฝนจากพระภิกษุสามเณรอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนควรมีพระภิกษุเข้ามาสอนธรรมะในโรงเรียน อย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนานำธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันแก่นักเรียน โรงเรียนควรสร้างสถานการณ์จำลองให้นักเรียนได้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เพื่อให้นักเรียนได้คิดและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

#### ๔.๑.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เรื่อง “การศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

๑) **ด้านศีล** มีการประพฤติตนที่ดี และสอนให้นักเรียนมีการคิดวิเคราะห์ในเชิงบวกเพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูล และการบำเพ็ญประโยชน์ โดยฝึกให้ทำสมาธิหลังจากการสวดมนต์ตอนเช้าเพื่อให้เกิดสภาพการผ่อนคลาย สงบสุขภายในทั้งร่างกายและจิตใจ สนับสนุนให้มีการสวดมนต์ทุกสัปดาห์และให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด ประพฤติตนในทางที่ถูกต้องดีงามอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นแห่งคุณธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ เพราะศีลเป็นรากเหง้าของกุศลธรรมคุณธรรมทั้งปวง

๒) **ด้านสมาธิ** มีการฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ โดยสอนนักเรียนให้เห็นโทษของการขาดสติหรือความมั่นใจในการที่จะกระทำการใดๆ ฝึกฝนให้มีกำลังใจมีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย โดยศึกษาเล่าเรียนด้วยความตั้งใจอย่างมีสติและอดทนสร้างความเข้าใจในเชิงวิถีชีวิตตามหลักพุทธศาสนา รวมถึงการฝึกความอดทนอดกลั้น การควบคุมอารมณ์ในการปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้นักเรียนออกกำลังกาย เช่น ให้กวาดอาคารหรือภายในห้องเรียนเวลาเช้า กลางวัน และเย็น เพื่อการมีสุขภาพจิตที่ดี มีความร่าเริงแจ่มใส และอารมณ์ดีอยู่เสมอ

๓) **ด้านปัญญา** มีการพัฒนาด้านปัญญา โดยให้มีการศึกษารายวิชาพระพุทธศาสนาในแต่ละช่วงชั้น โดยจะเน้นในด้านหลักธรรมเป็นหลัก และส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการศึกษาตามสมควร ส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อให้มีวิชาความรู้ เพื่อที่จะสามารถทำหน้าที่ต่อไปได้ตามสมควร และฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอนและรอบคอบ รู้จักใช้หลักธรรมมาพัฒนาในการดำเนินชีวิต สามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนโดยความรู้เท่าทันตามสภาวะแวดล้อมตามหลักเหตุและผล

## ๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนาของนักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

### ๕.๒.๑ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

จากผลการวิจัยพบว่า การศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า นักเรียน โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว มีการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาเป็นอย่างดีจึงทำให้นักเรียนส่วนมากมีการประพฤติตนที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชญ์รัชต์ บุญช่วย ได้วิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา พบว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่เน้นการฝึกอบรมตนเองอย่างเป็นขั้นตอนและมีกระบวนการที่ประสานกันอย่างเป็นพื้นฐาน โดยเริ่มจากการสำรวมระวัง กาย วาจา ใจ ไม่ให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกิเลส ผลการวิจัยพบว่า การฝึกอบรมจิตให้มีสติตั้งมั่นทำให้เกิดสมาธิสงบ จึงสามารถใช้ปัญญาพิจารณาสภาวะธรรมละกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง<sup>๑</sup> นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชศรี พานิกุล ได้วิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่เรียนเรื่องหลักธรรมพุทธศาสนา โดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสากัจฉา ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาไปตามจรีต ๖ และที่สำคัญมากก็คือพระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพัฒนาการตามหลักพุทธศาสนาเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และยังเป็นการพัฒนาแบบมั่นคงอีกด้วย<sup>๒</sup>

<sup>๑</sup> พิชญ์รัชต์ บุญช่วย, “การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

<sup>๒</sup> ไชศรี พานิกุล, “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่เรียนเรื่องหลักธรรมพุทธศาสนา โดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสากัจฉา”, วิทยานิพนธ์เทคโนโลยีการศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: องค์กรฯ, ๒๕๔๕).

## ๕.๒.๒ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว จำแนกเป็นรายด้าน

๑) **ด้านศีล** การประพฤติตน ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านศีล โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่าโรงเรียนได้รณรงค์การใช้วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดโกหกหรือพูดคำหยาบในเวลาปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด ๔.๘๕ รองลงมาข้อว่าโรงเรียนได้เล็งเห็นว่าศีลมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๔.๘๕ และข้อว่าโรงเรียนได้มีการรณรงค์เรื่องการลด ละ เลิก อบายมุข เช่น ดื่มสุรา เสพยาเสพติด ๔.๖๓ ส่วนข้อว่าโรงเรียนได้สอนให้รู้จักดำรงชีวิตโดยนำหลักศีลธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติตน มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นน้อยสุด ๔.๑๒ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บุรุษชัย จงกลณี** ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารการศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ๑๒๔ คน โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตนด้านศีล อยู่ในระดับดี ด้านสมาธิ อยู่ในระดับปานกลาง ด้านปัญญา อยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขากับการบริหารงาน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕<sup>๓</sup> นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประสาธ พิมพ์สุข** ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาในขั้นศีล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี ทำให้บุคลากรที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะและปฏิบัติตามกฎระเบียบและเป็นฐานของการพัฒนาชีวิตคือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจการและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต มีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้วยการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานอย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกันมีระเบียบวินัยในการทำงาน เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางานให้มีคุณภาพ<sup>๔</sup>

<sup>๓</sup> บุรุษชัย จงกลณี, “การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารการศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาการบริหารการศึกษา (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙).

<sup>๔</sup> ประสาธ พิมพ์สุข, “การศึกษาการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗).

**๒) ด้านสมาธิ** การอบรมสั่งสอนศีลธรรม ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านสมาธิโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่าโรงเรียนสอนให้นักเรียนเห็นโทษของการขาดสติหรือความมั่นใจต่อการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ๔.๗๖ รองลงมาข้อว่าโรงเรียนได้จัดให้นักเรียนมีการฝึกอบรมจิตใจโดยการนั่งสมาธิอย่างต่อเนื่อง ๔.๖๙ และข้อว่าเมื่อประสบปัญหาต่างๆ นักเรียนสามารถหาแนวทางแก้ไข ได้อย่างสงบโดยการใช้สติ ๔.๖๕ ส่วนข้อว่าโรงเรียนเล็งเห็นว่าการใช้สมาธิ มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นน้อยสุด ๔.๒๙ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เรณู ภูมิประดิษฐ์** ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมระหว่างนักเรียนที่ฝึกสมาธิและไม่ได้ฝึกสมาธิในชั้นเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ฝึกสมาธิให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ฝึกสมาธิและจากการประเมินพฤติกรรมจริยธรรม พบว่า พฤติกรรมด้านจริยธรรมของนักเรียนภายหลังการฝึกสมาธิสูงกว่าก่อนการฝึกสมาธิ จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาตามหลักไตรสิกขาเป็นอีกระบบหนึ่งของการศึกษาเพื่อให้บุคลากรมีการพัฒนาที่ดีขึ้น มีสมาธิกับการสร้างความเจริญให้กับตนเองด้วยการพัฒนาจิตใจที่เข้มแข็งจนทำงานให้บรรลุเป้าหมาย<sup>๕</sup> นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิมลฤดี กุลอรรถ** ได้วิจัยเรื่อง ผลของการฝึกสมาธิที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ ๕ ผลการวิจัยพบว่า โดยปรกติคนทั่วไปเมื่อปฏิบัติสิ่งใดก็มีสมาธิอยู่กับสิ่งนั้นในระดับหนึ่ง แต่การฝึกสมาธิอย่างเป็นระบบและมีช่วงเวลาและระยะเวลาที่เหมาะสมเป็นขั้นตอนจะสามารถใช้สมาธิในการปฏิบัติงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่เนื่องจากสมาธินั้นเป็นกระบวนการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรมเพื่อให้เกิดความ เมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง เพราะฉะนั้นการพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพต้องฝึกการพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดสมาธิ<sup>๖</sup>

<sup>๕</sup> เรณู ภูมิประดิษฐ์, “การศึกษาเปรียบเทียบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมระหว่างนักเรียนที่ฝึกสมาธิและไม่ได้ฝึกสมาธิในชั้นเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๕”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔).

<sup>๖</sup> วิมลฤดี กุลอรรถ, “ผลของการฝึกสมาธิที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ ๕”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๔).

๓) **ด้านปัญญา** การอบรมสั่งสอนศีลธรรม ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ด้านปัญญาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ๔.๓๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่าโรงเรียนสอนให้นักเรียนแก้ไขปัญหาที่เจอโดยใช้ปัญญา อยู่ในระดับมาก ๔.๔๖ รองลงมาข้อว่าโรงเรียนได้สอนให้นักเรียนใช้หลักเหตุและผล โดยการพิจารณาในการศึกษาและการปฏิบัติหน้าที่ของตน ๔.๔๒ และข้อว่าโรงเรียนได้ให้นักเรียนศึกษาธรรมะหรือปรัชญาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ๔.๓๘ ส่วนข้อว่าโรงเรียนได้ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยการศึกษาและฝึกฝนตนจากคำสอนของพระภิกษุสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นน้อยสุด ๓.๗๘ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระบุญจันทร์ จันทสโร** ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวตามหลักไตรสิกขา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว อยู่ในระดับดีทุกด้าน คือ ด้านนโยบายการพัฒนาบุคลากร วิธีการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนของผู้บริหารต่อบุคลากร การรับรู้ข่าวสารในมหาวิทยาลัยและการนำผลการพัฒนาบุคลากรไปใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหาร ครู และบุคลากร โดยภาพรวมปฏิบัติตนอยู่ในระดับดีทุกด้าน<sup>๗</sup> นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระพุทธินันท์ บุญเรือง** ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาปัญญาเป็นความรู้ความเข้าใจในศิลปวิทยาการ ความเจริญทางวิชาการและวิชาชีพที่เข้าใจจริงเข้าใจจริง การใช้ปัญญาวินิจฉัยเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ใจ ทำให้พัฒนาตนพัฒนาชีวิตและสังคมให้เจริญยิ่งขึ้น จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า การพัฒนาปัญญาเป็นการพัฒนาต่อเนื่องมาจากสมาธิ เพราะสมาธิกับปัญญานั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างกันต้องมีสมาธิจึงจะมีปัญญา สมาธิเตรียมจิตพร้อมให้เกิดปัญญาเดินทางทำงานด้วยความมุ่งมั่นเพียรพยายามพร้อมกันนั้นก็จะสามารถแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคและการดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข<sup>๘</sup>

<sup>๗</sup> พระบุญจันทร์ จันทสโร, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวตามหลักไตรสิกขา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์* (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

<sup>๘</sup> พระพุทธินันท์ บุญเรือง, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๙).*

### ๕.๒.๓ การอภิปรายผลตามสมมติฐาน

ผลการเปรียบเทียบการศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดามารดา พบว่า นักเรียน ที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว และอาชีพของบิดามารดา แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ชาญพล นิลประภาพร** ได้วิจัยเรื่องความสามารถที่จำเป็นต่อนักพัฒนาทรัพยากรบุคคลในธุรกิจของไทย ผลการวิจัยพบว่า การนำผลจากการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรไปใช้ในการพัฒนาที่ได้รับจากการฝึกอบรมด้าน กาย วาจา และใจ มาใช้กับหน่วยงาน เพื่อพัฒนาตนเองมีทักษะความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสังคมมนุษย์นั้นมีวิธีการมากมาย แต่มีบางวิธีการที่เชื่อว่าการจะพัฒนาสังคมได้นั้นจำเป็นต้องพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีศีลธรรม แล้วนำมาปรับปรุงการทำงานให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป<sup>๙</sup> นอกจากนี้ยังไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พล บุญอยู่** ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาบุคลากรครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาด้านจิตใจมีความสำคัญต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ เมื่อบุคลากรมีจิตใจที่เข้มแข็ง กล้าหาญ มั่นคง และผ่องใส จะช่วยให้การทำงานปฏิบัติหน้าที่มีศักยภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยแสวงหาความรู้ความก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาได้อย่างรอบคอบ ส่งเสริมให้งานได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาบุคลากรมีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูน และปรับปรุงคุณภาพของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องหาทางให้ผู้ปฏิบัติงานได้เจริญก้าวหน้าไปเท่าที่ความสามารถจะอำนวยโดยการจัดกระทำกระบวนการพัฒนาบุคลากรตามขั้นตอน<sup>๑๐</sup>

<sup>๙</sup> ชาญพล นิลประภาพร, “ความสามารถที่จำเป็นต่อนักพัฒนาทรัพยากรบุคคลในธุรกิจของไทย”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๗).

<sup>๑๐</sup> พล บุญอยู่, “การศึกษาการพัฒนาบุคลากรครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗).

### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

#### ๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อสถาบันการศึกษามีความตระหนักและมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมแห่งความสุข ควรจะมีมาตรการดำเนินการและมีการรณรงค์ อย่างจริงจังโดย

๑) สช. /สพฐ. ควรจัดรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมหรือสื่อรณรงค์เกี่ยวกับหลักไตรสิกขาให้มากขึ้น เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะให้เยาวชน ได้หันมาให้ความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างจริงจังเพื่อความสงบสุขสันติสุขอย่างแท้จริง

๒) หน่วยงานของรัฐ องค์กร สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้เยาวชนได้มีการศึกษาหลักธรรมกันมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะลดปัญหาอาชญากรรม ความรุนแรง และอบายมุขให้ลดน้อยลง

๓) ควรส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาในเรื่องของศีล สมาธิ ปัญญา โดยให้มีการเข้าค่ายธรรมะ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น

#### ๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ผู้บริหาร และครู ควรจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม ศีลธรรมในทุกๆ ด้านอย่างต่อเนื่อง

๒) ผู้บริหาร และครู ควรจัดโครงการด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกๆ ด้าน

เช่น ฟังธรรม สวดมนต์ ฝึกสมาธิ บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง

๓) ผู้บริหาร และครู ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าประกวดและสอบธรรมศึกษาในโรงเรียน

#### ๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ในโรงเรียนอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง หรือความสอดคล้องกันในระดับของการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนอนุบาลบ้านจันทร์ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว กับโรงเรียนอื่นๆ

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพล้วน เพื่อให้ทราบแนวคิดใหม่หรือวิธีการใหม่ในการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา ของนักเรียนระดับต่างๆ

๓) ควรศึกษาในรายละเอียดส่วนย่อยของการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา ในแต่ละด้านอย่างละเอียดเพื่อสนับสนุนข้อมูลการวิจัยให้ตรงกับความจริงมากยิ่งขึ้น

๔) ควรทำการศึกษาวิจัยศักยภาพของนักเรียนในการพัฒนานักเรียนตามหลักธรรมผสมผสานกับหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อบูรณาการวิถีธรรมในการเผยแผ่แบบหลากหลาย